

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

МИРОШ МАРІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 911.3.32:01(477)(091)

**СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ
ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ
В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

11.00.02 – економічна та соціальна географія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата географічних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат географічних наук, доцент
Вісьтак Олександра Іванівна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка
кафедра економічної і соціальної географії

Офіційні опоненти: доктор географічних наук, професор
Масляк Петро Олексійович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри географії України

кандидат географічних наук, доцент
Кузишин Андрій Васильович,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри географії України і туризму

Захист дисертації відбудеться «5» липня 2016 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.08 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Дорошенка, 41, ауд. 26.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано 31 травня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор географічних наук

А. А. Кирильчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Становлення демократії в українському суспільстві потребує від кожного громадянина активної позиції в політичних процесах, участі в прийнятті політичних рішень та особистої відповідальності за життя країни. Розвиток відносин між індивідами, етнічними групами, політичними та громадськими організаціями, владою, з одного боку, та суспільством з іншого, стає настільки глибоко специфічним та динамічним, що спонукає науку оперативно реагувати на виклики часу.

Такі обставини актуалізують ґрунтовні наукові, зокрема суспільно-географічні, дослідження включеності громади та індивіда в суспільне і політичне життя. Йдеться про політичну активність (далі – ПА) як один із видів суспільної активності, що має на меті впливати на прийняття політичних рішень, набуває нового спрямування та сучасних форм, адекватних викликам інформаційної постіндустріальної епохи. Проблема, яку досліджуємо, є *міждисциплінарною*, а для української науки – ще й новою. Певні напрацювання щодо ПА має політологія та соціологія. Проте, в цих дослідженнях проігноровано геопросторовий аспект, що не дає змоги виявити усі закономірності здійснення ПА і який стає можливим лише в суспільно-географічному аналізі.

Українські географи досліджують суспільно- та політико-географічні аспекти різних видів і форм політичної активності: загальна та регіональна електоральна географія (М. С. Дністрянський, А. В. Кузишин, В. М. Миронюк, О. І. Шаблій, Є. А. Хан); політико-географічні процеси (С. А. Греков, П. О. Масляк, І. І. Ровенчак, О. І. Склярська, Р. Р. Сливка); політична поведінка регіону (А. П. Голод); політико-географічне та електоральне районування (О. І. Шаблій) та ін.

Незважаючи на наукові розробки вітчизняних і зарубіжних географів щодо розкриття різних аспектів ПА, досі нез'ясованими залишаються структурно-функціональні особливості ПА у великому регіоні, територіальна диференціація регіональних відмін цього явища, невраховані реальні динамічні зміни політичної ситуації в Україні, що є важливим з погляду територіального розвитку, планування та реформування устрою держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт кафедри економічної та соціальної географії географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Дослідження є складовою частиною науково-дослідних тем у межах робочого часу працівників кафедри у 2012–2013 рр. «Суспільно-географічні проблеми західноукраїнського прикордоння» (№ держреєстрації – 0111U008013) та у 2013–2014 рр. «Суспільно-географічні проблеми західноукраїнського регіону у руслі євроінтеграції та стратегії східного партнерства» (№ держреєстрації – 0114U004138).

Мета та завдання дослідження. *Мета* – суспільно-географічне дослідження політичної активності в регіоні, розроблення його теоретико-

методологічних засад на прикладі Західного регіону України (далі – ЗРУ).

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- вивчити наукові підходи до трактування поняття «політична активність» та розкрити сутність ПА як суспільно-географічної категорії;
- обґрунтувати компонентно-змістову (поділ ПА на види) та геопросторову структуру політичної активності;
- запропонувати суспільно-географічну методикку дослідження ПА;
- проаналізувати чинники політичної активності, розробити їхню класифікацію, адекватну об'єкту та предмету дослідження та оцінити ступінь їхнього впливу на формування і виявлення ПА регіону;
- дослідити функціональні особливості і територіальні відміни ПА в регіоні в сучасних умовах на загальнодержавному, регіональному та локальному рівнях, в тім числі за допомогою математично-статистичних методів багатовимірного факторного, кластерного та індексного (таксономія) аналізу;
- створити картографічні моделі розвитку та просторово-часової трансформації політичної активності в регіоні;
- розробити інтегральний індекс оцінки ПА в регіоні та провести типізацію адміністративно-територіальних утворень (далі – АТУ) регіону за рівнем ПА для формування і реалізації ефективної регіональної політики;
- з'ясувати за допомогою SWOT-аналізу сценарії подальшого розвитку ПА в ЗРУ та запропонувати заходи гарантування з урахуванням ресурсних можливостей і потенційних суспільних потреб регіону.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дисертаційного дослідження є політична активність населення в Західному регіоні України в сучасних умовах як суспільно-географічне явище.

Предмет дослідження. Предмет дослідження – геопросторова організація політичної активності ЗРУ в сучасних умовах з урахуванням чинників її формування.

Методологічна основа та методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сучасні теорії та концепції суспільної географії, а також положення політичної географії, розроблені та викладені в працях українських вчених – О. І. Вісьтак, М. С. Дністрянського, Ф. Д. Заставного, О. В. Заставецької, Н. Н. Коцан, А. В. Кузишина, М. З. Мальського, П. О. Масляка, Л. М. Немиць, Я. Б. Олійника, М. Д. Пістуна, І. І. Ровенчака, А. В. Степаненка, О. Г. Топчієва, С. В. Трохимчука, О. І. Шаблія, В. Б. Шишацького, Б. П. Яценка та ін.

Методичну основу дисертаційного дослідження становлять загальнонаукові (системний підхід) та низка конкретних наукових методів. Перевагу було надано картографічним, соціологічним (анкетування, контент-аналіз) і математично-статистичним методам. Застосовано багатовимірний факторний, індексний і кластерний аналізи для інтегральної оцінки ПА та проведення типізації АТУ регіону за її рівнем. Укладено серію аналітичних та синтетичних картосхем, які відображають дискретний характер і територіальну диференціацію ПА в АТУ ЗРУ. За допомогою SWOT-аналізу

розроблено чотири сценарії розвитку ПА в регіоні, на підставі яких запропоновано стратегію гарантування ПА.

Опрацювання та графічну інтерпретацію статистичної інформації виконано за допомогою програм Microsoft Excel, Statistica 8, CorelDRAW X5, ArcGIS 10 (ArcMap 10).

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є першим комплексним суспільно-географічним дослідженням політичної активності великого регіону України. До найважливіших результатів, які відзначаються новизною, належать такі.

Уперше:

- обґрунтовано суспільно-географічну сутність поняття політичної активності населення регіону;
- виділено форми територіальної організації ПА великого регіону;
- розроблено інтегральний індекс оцінки політичної активності в регіоні, на підставі якого проведено типізацію АТУ регіону за її рівнем для формування і реалізації ефективної регіональної політики;
- визначено за допомогою SWOT-аналізу можливі сценарії зміни та розвитку політичної активності в Західному регіоні України;

Удосконалено:

- компонентно-змістову та геопросторову структуру ПА, внаслідок чого виділено такі чотири види – світоглядна, електоральна, протестна, фахова; та три просторові рівні – локальний, регіональний, державний;
- методику дослідження політичної активності в регіоні як суспільно-географічного явища, ефективну для такої наукової роботи;
- класифікацію чинників ПА населення в суспільно-географічному руслі;
- оцінку стану ПА за допомогою математично-статистичних методів індексного (таксономічного), факторного, кластерного аналізу;

Подальший розвиток отримали:

- картографічні моделі розвитку, функціонування та просторово-часової трансформації регіональної політичної активності;
- методологія побудови стратегії оптимізації ПА в регіоні з урахуванням ресурсних можливостей і потенційних суспільних потреб регіону.

Практичне значення одержаних результатів. Ефективність і практична значимість дослідження визначається адекватністю та достовірністю оцінки чинників, теоретичних узагальнень, наведених обчислень та показників тощо. Специфіка їхнього сукупного впливу характеризується новизною та практичною користю для суспільно-географічної науки, політики, економіки і є актуальними для суспільства і можуть бути застосовані:

- прикладні та прогностичні висновки і рекомендації стосовно територіальної організації ПА регіону – у прогнозуванні та перспективному плануванні, здійсненні регіональної політики ЗРУ, а також для проведення виборчих кампаній політичними партіями, рухами, окремими кандидатами;

– аналітичні і синтетичні карти, а також комплексна карта територіальної організації – у науково-конструктивних напрацюваннях, у територіальному плануванні суспільно-економічної сфери регіону та управлінні нею;

– нові поняття, означення яких запропоновано в дисертації в межах єдиної поняттєво-термінологічної системи – для удосконалення термінологічного апарату суспільної географії;

– методологічні підходи та отримані результати та висновки – у подальшому вивченні проблем політичної активності не лише в географічній науці, а й у споріднених дисциплінах, які досліджують сучасний стан ПА, а також інші структурні та динамічні процеси сфери політики;

– теоретичні дослідження, які стосуються ПА – для викладання політико-географічних дисциплін: «Політична географія», «Політична географія України», «Електоральна географія», «Географія політичних партій та рухів», «Географія політичної активності» на географічних, військових та економічних факультетах вищих навчальних закладів.

Особистий внесок здобувача. Представлені в дисертації результати та висновки дослідження здобувач отримав особисто у процесі наукових пошуків. У роботі використано статистичну, соціологічну, аналітичну та іншу інформацію державних і неурядових організацій, а також результати досліджень українських і закордонних учених, на що зроблено відповідні посилання у тексті роботи.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Головні положення дисертаційного дослідження апробовані на наукових і науково-практичних конференціях, у тім числі міжнародних: 1) XI науковій міждисциплінарній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна–2013», 18–22 березня 2013 р., м. Київ; 2) науковій конференції, присвяченій 130-річчю географії у Львівському університеті «Географічна наука і практика: виклики епохи», 16–18 травня 2013 р., м. Львів; 3) науково-практичній конференції молодих вчених, присвяченій 95-річчю НАНУ «Потенціал сучасної географії у розв’язанні проблем розвитку регіонів», 3–5 жовтня 2013 р., м. Київ; 4) науково-практичній конференції присвяченій 25-річчю створення кафедри географії України та регіоналістики і 80-річчю з дня народження професора Ярослава Жупанського «Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика». 9–11 жовтня 2014 р., м. Чернівці; 5) науково-практичній конференції, присвяченій 25-річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, 21–23 травня 2015 р., м. Тернопіль; і загальноукраїнських: 6) науковому семінарі «Географічні і міждисциплінарні проблеми львовознавства (до 120-ліття від народження Олени Степанів)», 20 грудня 2012 р., м. Львів; 7) науково-практичній конференції молодих учених, аспірантів та студентів, присвяченій 200-літтю від народження Тараса Шевченка «Україна і світ: суспільно-географічні виміри», 12–14 травня 2014 р., м. Львів; 8) науковій конференції за участю закордонних учених, присвяченій 70-річчю кафедри економічної і соціальної географії «Львівська суспільно-географічна школа: історія, теорія, українознавчі студії», 19–20 листопада 2015 р., м. Львів; та ін. Положення

дисертації доповідали й обговорювали на звітних наукових конференціях і семінарах кафедри економічної і соціальної географії географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Публікації. За темою дисертації (самостійно або у співавторстві) опубліковано дванадцять наукових праць, серед них п'ять – у фахових наукових виданнях, одна – в іноземному періодичному виданні, загальним обсягом близько чотирьох друкованих аркушів.

Обсяг і структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку літератури. Робота викладена на 354 сторінках, із яких 159 сторінок текстової інформації, додатки – 142, ілюстративний і графічний матеріал – 29 сторінка. Список використаних літературних джерел налічує 229 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні та методологічні основи дослідження політичної активності в регіоні**» обґрунтовано теоретичні та методологічні засади дослідження, розглянуто головні наукові підходи до означення і розуміння поняття «політична активність населення», а також провідні варіанти її структуризації, розкрито суспільно-географічну сутність ПА, вивчено й уточнено поняттєво-термінологічний апарат, запропоновано авторську компонентну та геопросторову структуру політичної активності регіону, розроблено методику суспільно-географічного дослідження.

Політична активність як наукова категорія відома з часів Давньої Греції, досі активно використовується у науковій літературі, проте за своїм змістом малодосліджена і дискусійна. Виділяють два наукових підходи до означення поняття «політичної активності» – *енциклопедичний* та *спеціально-науковий*. Суттєвими є *політологічний* (діяльнісний аспект і мотиваційна складова ПА); *політико-психологічний* (лейтмотиви прояву та аксіологічно-емоційний характер); *соціологічний* (функціональні риси та відміни ПА у різних соціальних групах); *суспільно-географічний* підходи. З погляду *суспільної географії* ключовим є геопросторовий (геоторіальний) аспект ПА, який оминається іншими суспільними науками і передбачає врахування особливостей розташування форм компонентів (видів) ПА як політико-географічного явища; окреслення зв'язків і співвідношень між ними; формування унікальних за внутрішньою структурою та особливостями територіальних одиниць; функціонування політично активних територіальних утворень у просторі і часі.

Запропоновано авторське суспільно-географічне визначення ПА. *Політична активність населення – це вид суспільної діяльності, компоненти якої (світоглядна, електоральна, протестна та фахова) реалізуються з метою задоволення потреб у досягненні й утриманні влади на різних геопросторових рівнях (локальному, регіональному та загальнодержавному).*

Оскільки «політична активність» є поняттям інтегральним, то існують різні підходи до виокремлення її структури. Це можна пояснити: а) відсутністю єдиного чіткого критерію поділу ПА на складові частини;

б) термінологічною невизначеністю та розмитістю понять, якими називають структурні компоненти ПА. Авторське дослідження ПА в регіональному зрізі дало змогу запропонувати типові критерії структуризації ПА регіону – за змістом, ступенем впливу та деталізації, тривалістю, способом та характером дії, часом виникнення, інтенсивністю та внутрішнім наповненням тощо.

При суспільно-географічній структуризації політичної активності пропонуємо виділяти *чотири змістові компоненти або види ПА*: «світоглядна», «електоральна», «протестна», «фахова», та *три просторові рівні прояву ПА*: локальний, регіональний і загальнодержавний (Рис. 1.).

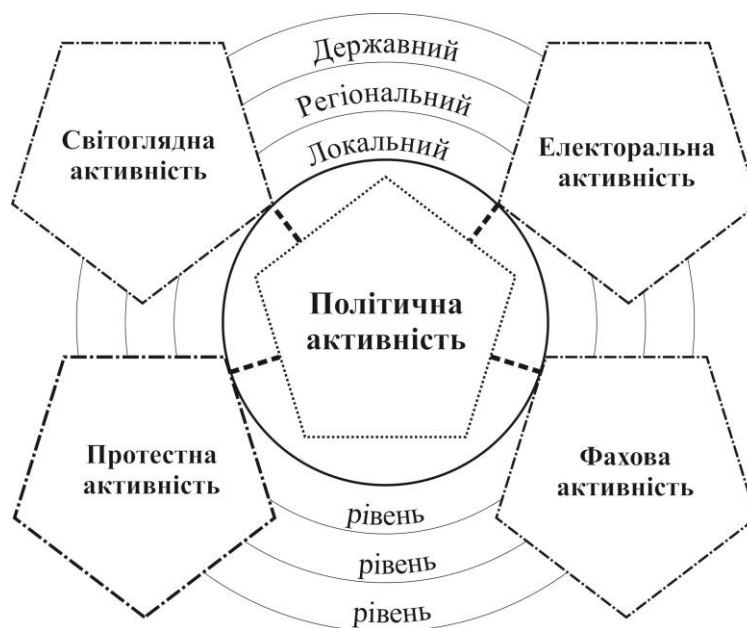

Рис. 1. Структура політичної активності

Світоглядна активність (далі – СА) – вид політичної активності населення, який становить своєрідне психологічне приєднання до політичного життя, акумулює потенціал активності, внутрішню готовність до дії та здійснює передачу інформації і думок для формування певних політичних пререференцій населенням. Сюди зачисляємо політичну свідомість, зацікавленість та обізнаність у політиці; інформаційно-пізнавальну і комунікаційну активність: опрацювання політичної літератури та преси, перегляд політичних шоу та програм; а також інтернет-активність (відвідування та активність на політичних форумах, блогах, політичних спільнотах у соціальних мережах). Цей вид ПА найменш досліджений, оскільки об’єктивні дані малопоширені або немає взагалі. Єдиним джерелом інформації про СА можуть бути соціологічні опитування та анкетування.

Електоральна активність (далі – ЕА) – це усвідомлений вид ПА індивіда/групи, що визначає активну (пасивну) участь потенційного виборця у виборчому процесі. Суб’єктами ЕА є індивіди; соціальні групи і верстви; культурно-професійні, етнонаціональні, конфесіональні та політично згуртовані спільноти; всі дорослі громадяни державно-організованих структур; врешті, міжнародні спільноти. Регіональні ЕА є складовими загальнонаціональної та розвиваються в її рамках, пристосовуючи загальнодержавні формальні та

неформальні електоральні стандарти до певних територіальних спільнот. ЕА населення аналізуємо через призму показників електорального потенціалу, електоральної явки та електоральних преференцій.

Під *протестною активністю* (далі – ПрА) розуміємо такий вид політичної активності, який є способом дії індивіда, групи людей, суспільної спільноти (прошарок, клас, нація, і т.п.), маси на сформовану в суспільстві політичну ситуацію чи конкретні дії влади, які зачіпають інтереси громадянина і названих груп населення. ПрА звернена здебільшого до представників влади. Її мета – змінити політичну ситуацію, інколи аж до повної зміни політичного курсу та режиму.

Наступним видом ПА є *фахова (професійна) активність* (далі – ФА), тобто участь і діяльність громадян, партій, рухів, об'єднань (йдеться про офіційне членство, а не «симпатизування» чи діяльність на волонтерських засадах) в офіційно зареєстрованих громадських і політичних об'єднаннях, які зазвичай беруть участь у виборчому процесі.

Розглянемо *три рівні виявлення активності*: а) *локальний рівень*: характеризує ПА у межах її відносної однорідності на невеликих за площею територіях (політичні інтереси і потреби села, громади, міста, адміністративного чи субобласного району); б) *регіональний рівень*: визначає суспільно-політичне життя значного за площею регіону (області, кількох областей), формує територіальну організацію політичної сфери, є складовою загальнодержавного політичного процесу, проте не поширений на усій території країни; в) *загальнодержавний рівень* – ПА, яка знайшла поширення на території цілої держави, зазвичай це прояви ЕА – вибори до Верховної Ради чи вибори Президента України.

З метою комплексного суспільно-географічного дослідження політичної активності населення пропонуємо розрізняти такі форми територіальної організації ПА: політико-географічне ядро (макроядро), вузол, субрегіон. *Політико-географічним ядром* вважаємо форму територіальної організації ПА, яка є суттєвим носієм політичних відмінностей, впливає на ПА розташованих поблизу населених пунктів і характеризується відносною однорідністю впливу регіональних чинників. Ядра ПА відрізняються один від одного за розмірами і ступенем впливу (*ядра локального значення, ядра субобласних, обласних, міжобласних регіонів*) та функціональним навантаженням (*монофункціональні, біфункціональні, поліфункціональні ядра*). Територіальне поєднання близьких за розмірами та ступенем впливу і взаємопов'язаних ядер ПА формує *вузол політичної активності*. Територіальне поєднання політико-географічних ядер різного рангу, функцій і вузлів, яке характеризується специфічними рисами ПА населення та спільними особливостями впливу регіональних чинників, утворює *субрегіон політичної активності*. Поєднання сусідніх субрегіонів утворює *регіон політичної активності населення*.

Методика суспільно-географічного дослідження ПА регіону передбачає чотири етапи, на кожному з яких застосовано низку загально- і конкретнонаукових методів. На *першому етапі* дослідження проведено аналіз наукових джерел з цієї проблематики, систематизовано, доповнено

напрацювання попередників, упорядковано підходи до розуміння і структуризації ключових категорій роботи, сформульовано власний термінологічний апарат, врахувавши суспільно-географічний характер досліджено власну структуризацію ПА. *Другий етап* передбачає класифікацію та формування системи чинників ПА, які треба розглядати у геопросторових і компонентних зрізах. Виявлено ступінь їхнього впливу на ПА регіону. Доречним є використання методів абстрагування, узагальнення, класифікації, історичного та соціологічного методів. *Третій етап* – це вивчення актуальних станів окремих видів (світоглядна, електоральна, протестна та фахова) і форм (голосування, участь у мітингах тощо) ПА в ЗРУ та їхні геопросторові особливості. Застосовано методи аналізу і синтезу (аналіз літературних джерел), а також комплекс соціологічних (анкетування, контент-аналіз) і картографічних методів. На *четвертому етапі* провели просторово-часову інтегральну оцінку ПА, типізацію АТУ регіону за показниками рівня ПА з допомогою факторного (метод головних компонент), кластерного та індексного (математична таксономізація) аналізу. Виділили конкретні форми геопросторової організації ПА. Розробили стратегію гарантування ПА, яка ґрунтується на чотирьох сценаріях зміни ПА у ЗРУ. Використовували методи узагальнення, SWOT-аналіз, математично-статистичні та картографічні методи. *П'ятий етап* – формулювання підсумків дисертаційної роботи; оформлення кінцевих результатів і висновків дисертації, апробація наукових досліджень.

У другому розділі «**Чинники політичної активності населення в Західному регіоні України**» проаналізовано і класифіковано ці чинники. Політична активність населення регіону формується під впливом багатьох чинників, які систематизовано за такою сукупністю ознак: за *змістом, ступенем та інтенсивністю впливу, внутрішнім наповненням, тривалістю, способом та характером дії, часом виникнення і ступенем деталізації, відношенням до певного середовища та якісними характеристиками, за територіальним охопленням*. Вплив кожного чинника на існуючу ПА враховували не ізольовано, а в комплексі взаємозв'язку та взаємозалежності. Головною класифікаційною ознакою суспільно-географічного дослідження чинників ПА населення вважаємо *територіальні масштаби*, виділяючи глобальні, загальнодержавні, регіональні та локальні чинники.

Глобальні чинники є зовнішніми стосовно певної держави чи регіону, мають опосередкований вплив, за змістом поділяються на геополітичні, гео економічні, геокультурні. Особливу увагу приділено аналізу глобального геополітичного положення ЗРУ, ключовою рисою якого є територіальна дистанційованість із окупованим і анексованим Кримом і безпосереднім збройним конфліктом на Донбасі, та ментальна єдність з ними через волонтерство, добровольчі і мобілізаційні рухи. Вивчено позиції і дії провідних міжнародних організацій, світових і регіональних лідерів, територіальне поширення регіональних політичних конфліктів і терористичних атак, процеси міграції та інформаційної глобалізації.

Загальнодержавні чинники поділяємо на: правові, загальнополітичні та інформаційні. Вони виявляються ідентично на усій території держави, хоча

інтенсивність їхнього впливу неоднорідна у різних регіонах. Досліджено правові норми, що безпосередньо регламентують межі функціонування конкретних видів ПА населення. Проаналізовано інформаційні чинники як такі, що мають надзвичайно великий вплив на формування і перебіг процесів ПА, нерідко є їхніми каталізаторами.

Регіональні чинники простежуються на території конкретного регіону, поділяються на природно-географічні та суспільно-географічні. Визначальними та першочерговими вважаємо суспільно-географічне положення регіону, історико-географічні, етнодемогеографічні, соціально- та економіко-географічні, а також інформаційні чинники. *Історико-географічні* чинники у дослідженні міжрегіональних політичних відмінностей визначають витоки та специфіку новітніх форм ПА, основи сучасних політичних установок. Етнодемогеографічні чинники формують не лише наявний політичний потенціал і його просторово-часову динаміку, а й структурну (статеву-вікову, етномовну тощо) зумовленість політичних преференцій. Актуальними є економіко- та соціально-географічні чинники, що визначають рівень життя, а отже, впливають на політичні потреби. Ґрунтовно проаналізовано регіональні інформаційні чинники. За допомогою контент-аналізу виявлено прямі взаємозв'язки між політичними преференціями досліджуваного ЗМІ (згадування – кількість і контекст, політичних партій у друкованому виданні) й електоральним вибором громадян регіону.

Локальні чинники ПА населення виявляються на рівні елементарних форм територіальної організації політичної активності населення – ядер ПА локального значення. Сюди зараховуємо місцеві *природно-географічні особливості* й особливості політичної соціалізації та соціальної взаємодії у *локальному контексті*, куди включаємо соціально-економічні проблеми, діяльність місцевої влади та місцевих політичних партій, ефект «сусідства», «земляцтва» і «родинності» тощо.

У третьому розділі **«Геопросторовий аналіз видів політичної активності населення Західного регіону України»** зроблено територіальну та часову оцінку компонентів ПА на різних геопросторових рівнях.

Первинним видом ПА є *світоглядна ПА*, яку доцільно аналізувати через призму обізнаності та зацікавленості в політиці, інформаційної та інтернет-активності. Показники СА населення ЗРУ вищі, ніж в інших регіонах України. *Політична зацікавленість* населення регіону перевищує загальноукраїнську, а внутрішньорегіонально йде на спад від галицьких областей на північ до поліських, на схід до подільських, і на Закарпаття. Аналогічну територіальну організацію має *інформаційна ПА*, а також *інтернет-активність*. «Мережеві» форми ПА сягнули свого піка під час Революції Гідності, коли соціальні мережі та спільноти стали не лише місцем політичних дискусій, а потужним засобом організації ПрА і ретрансляції ПА в світові спільноти.

Електоральну активність населення ЗРУ було проаналізовано в розрізі показників електорального потенціалу, електоральної явки та електоральних преференцій. *Електоральний потенціал* регіону – перший за потужністю в державі (1/4 чи 23,1 % потенціалу України), територіально тяжіє до Львівської області як найчисленнішої в регіоні. Динаміка корелюється із

загальнодемографічними тенденціями. ЗРУ зберігає за собою статус врівноважувача східного полюса електорально-географічної осі України «Захід – Схід». Жителі Заходу України відомі високим рівнем *електоральної явки*, просторово-часовий аналіз якої виявив таке: а) починаючи від 2004 р., явка виборців стабільно знижується; б) простежується кількісна відмінність у явці під час президентських і парламентських виборів; в) президентські вибори становлять більший інтерес для громадськості, явка значно вища, особливо у другому турі; г) динаміка явки АТУ ЗРУ аналогічна регіону загалом; г) просторовий розподіл електоральної явки неоднорідний: віртуальна крива її показників зменшується від Львівської і Тернопільської областей (абсолютні лідери явки виборців 1991–2014 рр.) на північ, тоді через Хмельниччину та Івано-Франківщину до Закарпаття і на Буковину. Аналіз багатокомпонентної системи *сучасних електоральних пререференцій* населення ЗРУ проведений за найпоширенішою схемою політичного протистояння: правих (проєвропейських) і лівих (проросійських) політичних ідеологій. Західний регіон є електоральною базою правих, національно-демократичних політичних сил. У внутрішньополітичній сфері в ЗРУ переважають релігійні та культурно-мовні пререференції над економічними та прагматичними.

Перші в суспільно-географічній науці спроби комплексного аналізу *протестної активності* виконані через певні зрізи: тематики протестів (політичні, ідеологічні, соціально-економічні, щодо захисту громадянських прав і свобод, із внутрішнім поділом кожного типу), чисельності, складу учасників та форм протестів. Досліджено динамічні, внутрішньоструктурні та просторові відміни кожного класу протестів.

Пра регіону в період дослідження характеризувалася безпрецедентними за роки незалежності України показниками масовості, частоти, всеохопленості соціальних верств і різноманітності протестних форм. Більшість масових акцій мали політичне (антиурядове), соціально-економічне та рідше – ідеологічне забарвлення. Соціально-економічні протести були найчастішими, протестними видами протестів, територіально пов'язані з економічно відсталіми АТУ регіону (північні та подільські області). Протести на захист громадянських прав приурочені до конкретних подій у громадському житті суспільства та не мають територіальної прив'язки. Політичні (третина акцій в ЗРУ) та ідеологічні протести вирізняються неабиякою мобілізаційною активністю, вони численні і масові, політизовані, часто використовують партійну символіку, географічно дотичні до великих міст, де є змога привертати широку увагу громадськості, політикуму та ЗМІ. Найчисленніший і найпотужніший політичний протест в Україні – Євромайдан (третина протестів відбулась в ЗРУ). Загальноукраїнський ідеологічний протест «Ленінопад» виявився лише в Хмельницькій області (на решті території ЗРУ комуністичні символи уже ліквідовані). Аналіз динамічних процесів Пра дає підстави говорити про стабільне зростання кількості протестів і наявність тенденційних сезонних (весною та восени) і політичних, у передвиборчі роки, піків. Збільшилась кількість форм акцій протесту, їхня масовість і радикалізм. На практиці, крім традиційних мітингів і страйків, були використані нові форми

протесту: лежачі протести, акції мовчання, політичний стріт-арт, флешмоб, перформенс тощо. Незважаючи на високу кількість протестів в ЗРУ, такі ініціативи мають низький мобілізаційний потенціал. Найчастіше учасниками акцій протесту стають студенти, пенсіонери, підприємці, працівники з непостійною зайнятістю, актив різних громадських організацій та інтелігенція.

Фахова (професійна) активність ЗРУ характеризується максимальними в державі показниками загальної кількості структурних утворень, кількості місцевих осередків різного рівня і рангу (обласних, районних, первинних) політичних партій України. Найбільша кількість партійних осередків зосереджена на території Хмельницької області (п'ятий показник в державі та перший у регіоні). Значна кількість осередків припадає на Львівщину, Тернопільщину та Волинь, а найменша – на Чернівецьку область. Водночас представників ЗРУ серед депутатів Верховної Ради України лише четвертина від усіх обранців країни. Найбільше нардепів – вихідці з Львівщини, найменше з Волині.

У четвертому розділі – **«Інтегральна оцінка та заходи гарантування політичної активності в Західному регіоні України»** – зроблено інтегральну оцінку ПА населення ЗРУ, виконано типізацію АТУ за рівнем ПА, виділено та досліджено форми територіальної організації, запропоновано сценарії зміни ПА в регіоні та розроблено заходи гарантування ПА.

Рівень ПА в регіоні запропоновано визначати як інтегральний показник, який відображає кількісні й якісні характеристики політичної ситуації в одних АТУ стосовно інших, що дає змогу виявити територіальну диференціацію за рівнем ПА. Інтегральна оцінка ПА ЗРУ за 2010–2015 рр. проведена з використанням факторного (метод головних компонент), індексного (математична таксономія) та кластерного аналізів.

Результатом проведення *факторного аналізу* стало виокремлення чотирьох латентних факторів, які пояснюють 60 % загальної дисперсії: I фактор – 30 % (найвищі факторні навантаження відповідають індексам ЕА – 0,87, ПрА – 0,96, ФА – 0,87); II фактор – 12 % (об'єднує індекси ПрА – 0,82, ФА – 0,70), III фактор – 12 % (ПрА – 0,82, ФА – 0,18), IV фактор – 5 % (ПрА – 0,68, ФА – 0,33). Отже, обчислено чотири індекси відповідних компонент: світоглядної, електоральної, протестної, фахової та розраховано інтегральний індекс ПА, на підставі якого виділено три групи АТУ Західного регіону з різними рівнями ПА: низькою (до 0,5), середньою (0,51–0,6), високою (0,6 і більше) (див. табл.).

Обчислення рівня ПА *методом математичної таксономії (індексний аналіз)* виділило чотири групи АТУ з дуже низьким (до 0,4), низьким (0,4–0,6), середнім (0,6–0,8) і високим (понад 0,8) рангом ПА. Попри те, що за період 2010–2015 рр. усі АТУ ЗРУ змінили своє ієрархічне положення за індексом ПА, в лідерах завжди залишалась Львівська або Тернопільська області, а останні позиції незмінно займали Хмельницька та Рівненська області.

Порівняння індексів ПА обчислених двома методами виявили, що за індексним методом отримано вищі показники інтегрального індексу, ніж обчислені методом головних компонент. Проте, АТУ з найнижчими та найвищими місцями в обох випадках майже повністю збігаються (див. табл.).

Інтегральні індекси політичної активності в областях ЗРУ

Області	Факторний аналіз			Індексний аналіз		
	Індекс ПА	Рейтинг	Група АТУ	Індекс ПА	Рейтинг	Група АТУ
Волинська	0,52	4	II	0,63	3	II
Закарпатська	0,45	8	III	0,57	4	III
Івано-Франківська	0,51	5	II	0,64	2	II
Львівська	0,67	1	I	0,98	1	I
Рівненська	0,54	3	II	0,41	7	III
Тернопільська	0,65	2	I	0,55	5	III
Хмельницька	0,50	6	II	0,28	8	IV
Чернівецька	0,47	7	III	0,48	6	III

Примітка.

Рівень політичної активності:

Дуже низький	Низький	Середній	Високий

Проведений *кластерний аналіз* згрупував АТУ ЗРУ в два великі кластери, один з яких охоплює Волинську, Тернопільську, Закарпатську області, а інший – Хмельницьку, Рівненську, Чернівецьку та Івано-Франківську. Цікаво, що весь ЗРУ поводить як другий кластер. Львівська область виділяється окремо, формуючи одиничний кластер.

Узагальнення та інтерпретація результатів математично-статистичних методів допомогли виділити на території ЗРУ: три міжобласні субрегіони ПА населення – Волино-Поліський (Волинська і Рівненська області), Галицький (Львівська, Тернопільська, Івано-Франківська області) та Карпатський (Закарпатська, Хмельницька, Чернівецька області) і один обласний субрегіон – Подільський (Хмельницька область) (див. рис. 2.).

Галицький субрегіон – найбільший за площею (50 %) та кількістю населення (47 %). Характерні риси ПА – особливо високий (у регіональному та загальнодержавному масштабах) її рівень, що поєднується з найбільш вираженими правими політичними орієнтаціями. На території субрегіону розташоване ядро ПА населення ЗРУ – Львів, який репрезентує політичні особливості регіону на всеукраїнському рівні. Окремо виділяються поліфункціональні обласні – Тернопіль та Івано-Франківськ, а також субобласні – Самбір, Дрогобич, Трускавець, Червоноград – ядра ПА.

Волино-Поліський субрегіон, який історично довгий час належав до Російської імперії та міжвоєнної Польщі, має дуже потужні демократичні традиції, а також історично зумовлений протестний рух. Субрегіон представлений двома обласними ядрами ПА (Рівне, Луцьк) та субобласними (Ковель, Нововолинськ, Костопіль, Дубно) ядрами. Район має виражену моноцентричність в ПА, монолітний у своїх електоральних пререференціях, тут особливо розгалужена мережа правих партійних осередків.

Карпатський субрегіон неоднорідний в своїх електоральних орієнтаціях, помітні «проросійські» впливи, показники електоральної явки найнижчі в ЗРУ, а рівень підтримки «лівих» політсил – найвищий. Рівні ПА – низькі.

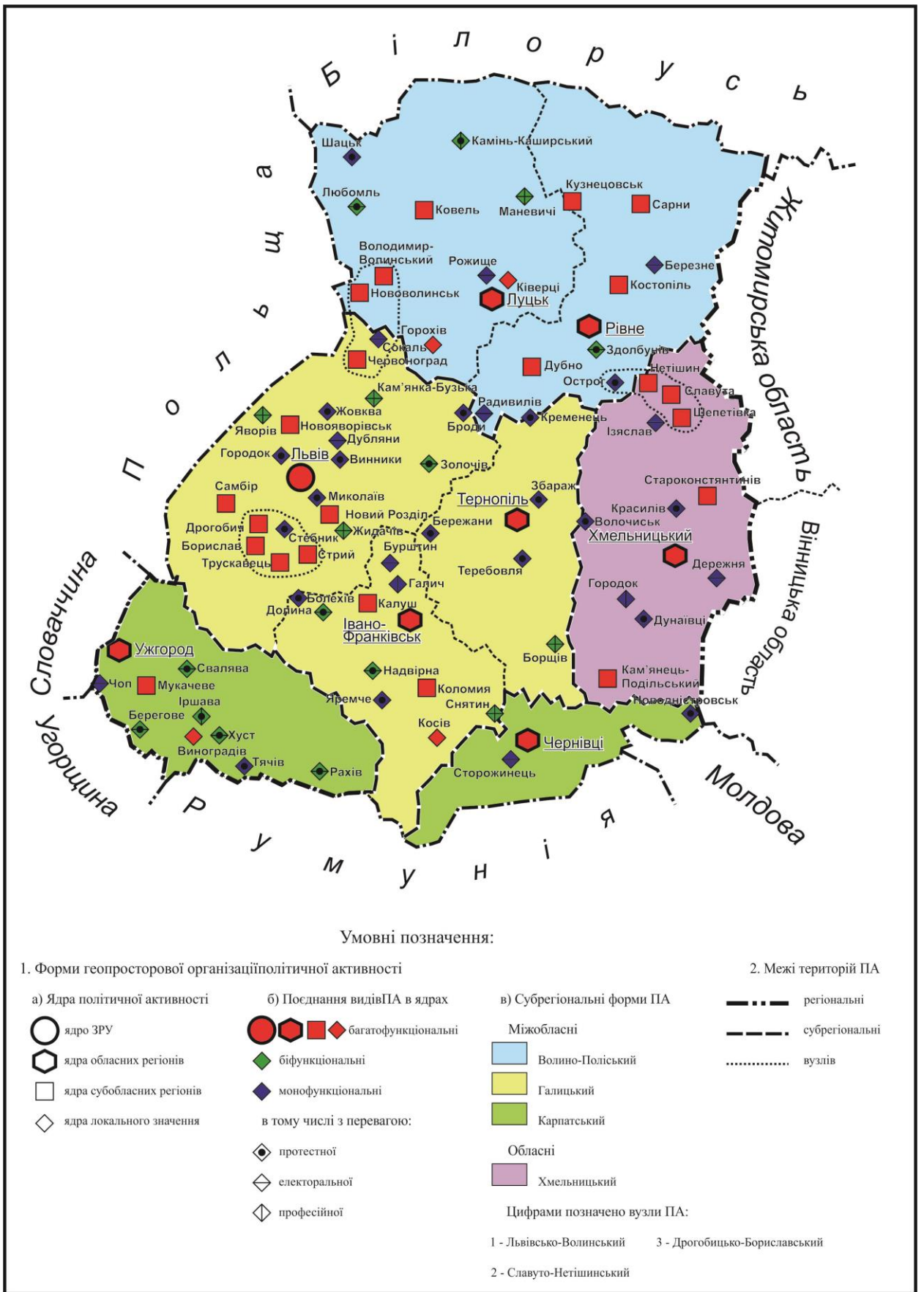

Рис. 2. Територіальна організація форм політичної активності ЗРУ

Обласними ядрами ПА є обласні центри, а субобласними – міста та районні центри, зокрема Мукачеве, Хуст, Виноградів.

Хмельниччина формує окремий *Подільський субрегіон* ПА зі значним електоральним потенціалом, середньою явкою та високим рівнем правих преференцій. Тут локалізуються осередки підтримки центристських ліберально-демократичних сил з проєвропейськими орієнтаціями, є найбільша кількість партійних осередків в ЗРУ. Картосхема дає загальне уявлення про геопросторову організацію ПА у ЗРУ (рис. 2.).

Просторова диференціація рівня ПА та різноманітність форм її територіальної організації свідчить про те, що треба розробляти і впроваджувати в політику регіонального планування й управління системи заходів щодо гарантування ПА. Вони об'єднують сукупність цілей і заходів, спрямованих на повноцінне, але раціональне використання наявного політичного потенціалу, щоб якнайповніше задовольнити політичні потреби населення.

Для цього проведено SWOT-аналіз, змодельовано чотири сценарії зміни ПА у ЗРУ, які враховують сприятливі можливості та потенційні загрози зовнішнього середовища, сильні й слабкі сторони внутрішнього середовища. У підсумку запропонували зреалізувати комплекс стратегічних цілей щодо гарантування кожного із видів ПА: *1 – гарантування СА*. Необхідно: а) регулювати частку політичної зацікавленості між усіма категоріями населення ЗР; б) виховувати патріотизм (українська ідентичність в українцях); в) нівелювати радикалізм і поляризацію політичних настроїв; г) забезпечити достовірність і якість політичної інформації; г) впроваджувати форми електронного врядування; *2 – гарантування ЕА* населення регіону, передбачає: а) удосконалення виборчого законодавства; б) активізацію електоральної явки; в) розробку демографічних заходів щодо збільшення електорального потенціалу регіону; г) подолання електоральних розколів у регіоні та поляричних політичних преференцій; *3 – гарантування ПрА* пропонує: а) законодавче регулювання протестних нормативно-правових актів; б) уніфікувати ідеологічні доктрини держави та нівелювати частку ідеологічних протестів; в) провести структурні реформи сфер економіки і звести до мінімуму соціально-економічні протести; г) трансформувати конфронтаційний характер протестних акцій у мирне русло; г) збільшити кількість акцій з нагоди державних свят; *4 – гарантування ФА*: а) активізація діяльності політичних партій в їхній політичній боротьбі; б) зменшення кількості партій; в) заборона сепаратистських, антидержавних політичних сил; в) залучення громадян до професійної політичної діяльності, всенародного обговорення законопроектів і спірних політичних рішень.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні розроблено теоретико-методологічні засади вивчення політичної активності великого регіону держави, виконано суспільно-географічний аналіз ПА в Західному регіоні України в сучасних умовах. Це дало підстави сформулювати такі висновки та результати:

1. Обґрунтовано головні наукові підходи до означення та розуміння поняття «політична активність населення». З'ясовано причини відсутності єдиної методології внутрішнього поділу ПА, висвітлено провідні варіанти її структуризації вітчизняними та зарубіжними науковцями. Уточнено й упорядковано поняттєво-термінологічний апарат.

3. У роботі вперше розкрито сутність політичної активності з позицій суспільної географії. *Це такий вид суспільної діяльності, компоненти якої (світоглядна, електоральна, протестна та фахова), реалізуються з метою задоволення потреб у досягненні й утриманні влади на різних геопросторових рівнях (локальному, регіональному та загальнодержавному).* Запропоновано авторську компонентну та геопросторову структуру ПА регіону. Врахувавши суспільно-географічний характер дослідження, виділено конкретні форми територіальної організації ПА: ядра різного рангу і типу, вузли, субрегіони, регіони.

4. Розроблено методикку суспільно-географічного дослідження ПА, яка містить: 1) аналіз літературних джерел, систематизацію підходів до розуміння концепції ПА регіону; 2) оцінку чинників – глобальних, загальнодержавних, регіональних і локальних, їхній вплив на ПА населення регіону; 3) аналіз компонентної структури ПА, просторово-часової зміни її видів; 4) інтегральну оцінку ПА методами математично-статистичного аналізу (факторний, індексний, кластерний методи); 5) розробку заходів гарантування ПА регіону (SWOT-аналіз).

5. Виконано суспільно-географічну класифікацію і комплексний аналіз головних чинників формування ПА регіону. Виділено групи глобальних (геополітичні, гео економічні та геокультурні), загальнодержавних (правові, загальнополітичні та інформаційні), регіональних (природно-географічні і суспільно-географічні: суспільно-географічне положення регіону, історико-географічні, етнодемографічні, соціально-географічні, економіко-географічні, інформаційні) та локальних (природно-географічні, соціально-економічна ситуація, діяльність місцевої влади тощо) чинників.

6. Проведено просторову (територіальна організація) та часову (динамічні зміни) оцінку компонентів ПА на різних рівнях. Виявлено, що світоглядна ПА, яку проаналізували через призму обізнаності та зацікавленості в політиці, інформаційної та інтернет-активності, вирізняється в загальноукраїнському масштабі особливо високими показниками. Територіально рівень СА знижується від галицьких областей на північ і до подільських та Закарпаття. Часово активність масштабно виявила себе саме в досліджуваній період.

Дослідження електоральної активності населення регіону показало, що Західний регіон України – найпотужніший у державі за електоральним потенціалом, має високий рівень електоральної явки, традиційно праві проєвропейські електоральні пререференції.

Комплексний аналіз ПрА проводили через зрізи тематики, кількості, складу учасників та форм протестів. Дослідження динамічних, структурних і просторових відмін різних типів протестів дало змогу виявити поліцентричний характер ПрА. Масові акції мають політичне (антиурядове), соціально-економічне, інколи ідеологічне забарвлення, територіально концентруються в обласних центрах і великих містах. Попри стабільне зростання кількості протестів та урізноманітнення їхніх форм, протестні ініціативи мають низький мобілізаційний потенціал.

Фахова активність з максимальними в державі показниками загальної кількості структурних утворень політичних партій різного рівня і рангу, високою кількістю членів партій, позиціонує ЗРУ як особливо активний у веденні професійної партійної діяльності в державі.

7. З використанням факторного (метод головних компонент), індексного (математична таксономія) та кластерного аналізу зроблено інтегральну оцінку ПА населення ЗРУ. Результатом факторного аналізу стало групування АТУ ЗРУ за низьким, середнім і високим рівнем ПА. Рівень ПА ЗРУ обчислено індексним методом, внаслідок чого усі АТУ ЗРУ поділено на 4 групи: з дуже низькою, низькою, середньою та високою ПА. Для типізації АТУ також застосовували кластерний аналіз, за яким області згрупували два великі кластери, лише Львівська область сформувала одиничний кластер.

8. Врахувавши територіальну специфіку ПА, запропонували варіант районування ЗРУ за рівнем ПА, виокремили конкретні форми територіальної організації ПА. Виділено три міжобласні – Волино-Поліський, Галицький, Карпатський і один обласний – Подільський – субрегіони ПА населення. Кожен з них має досить однорідний набір регіональних чинників, специфічне поєднання політико-географічних ядер (різного рангу і функцій) та вузлів.

9. Укладено комплекс заходів щодо оптимізації та гарантування ПА, щоб раціонально використовувати наявний політичний потенціал та якнайповніше задовольняти політичні потреби населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ НА ТЕМУ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Мирош М. В. Історія формування електоральної активності Львівщини / М. В. Мирош, Т. І. Карпа // Історія української географії [зб. наук. праць] / [відп. ред. О. І. Шаблій (голова)]. – Тернопіль, 2013. – Вип. 27 – С. 42–51. *(Дисертанту належить аналіз літературних джерел, збір матеріалів, формулювання висновків, оформлення статті).*

2. Мирош М. В. Поняття, структура і типізація політичної активності в системі суспільно-географічних знань / М. В. Мирош // Геополітика і екогеодинаміка регіонів : наук. журнал. – Сімферополь : Кримський Науковий центр НАН України і МОН України, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського МОН України, 2014. – Том. 10. – Вип. 2. – С. 158–163.

3. Мирош М. В. Методика суспільно-географічного дослідження політичної активності населення регіону / М. В. Мирош // Вісник Одеського

національного університету : наук. журнал. – Одеса : ОНУ, 2014. – Том. 19. – Вип. 4. (23). – С. 188–195 (Серія «Географічні та геологічні науки»).

4. Мирош М. В. Класифікація факторів політичної активності населення регіону / М. В. Мирош // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – Вип. 724-725 : Географія. – С. 171–174.

5. Мирош М. В. Типізація політичної активності (суспільно-географічний аспект) / М. В. Мирош // Часопис соціально-економічної географії. – Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2015 – Вип. 19(2). – С. 181–187.

Статті у збірниках наукових праць, матеріалів і тез конференцій:

6. Мирош М. В. Суспільно-географічний аналіз протестної активності в Україні в 2012 р. / М. В. Мирош // Шевченківська весна. Географія : зб. наук. пр. XI міжнар. наук. міждисциплінарної конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. – Київ : Видавництво географічної літератури «Обрії», 2013. – Вип. XI. – С. 210–213.

7. Мирош М. В. Протестна активність в Західному регіоні України: суспільно географічна характеристика. / Матеріали міжнародної наукової конференції, присвячена 130-річчю географії у Львівському університеті «Географічна наука і практика: виклики епохи», 16–18 травня, 2013 р. – Львів. – С. 92–95.

8. Мирош М. В. Форми протестної активності в Західному регіоні України в 2012 році / М. В. Мирош // Потенціал сучасної географії в розв'язанні проблем розвитку регіонів : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, присвяч. 95-річчю НАН України, (Київ, 3–5 жовт. 2013 р.). – Київ : Логос, 2013. – С. 103–108.

9. Мирош М. В. Електоральна активність населення Західного регіону України (на прикладі виборів Президента України 2014 р.) / М. В. Мирош // Географія, картографія, географічна освіта : історія, методологія, практика : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 9–11 жовт. 2014 р.). – Чернівці : Родовід, 2014. – С. 158–161.

10. Мирош М. В. Територіальна організація форм протестної активності (на матеріалах Західного регіону) / М. В. Мирош // Географія, екологія, туризм : теорія, методологія, практика : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 25-річчю географ. фа-ту ТНПУ ім. В. Гнатюка (Тернопіль, 21–23 трав. 2015 р.). – Тернопіль : СМП «Тайп», 2015. – С. 106–108.

11. Мирош М. В. Географія професійної політичної активності в Західному регіоні України / М. В. Мирош // Львівська суспільно-географічна школа: історія, теорія, українознавчі студії: матеріали Всеукраїнської наукової конференції за участю закордонних учених, присвяченої 70-річчю кафедри економічної і соціальної географії (м. Львів, 19–20 листопада 2015 р.) / [відп. ред. О. І. Шаблій]. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – С. 331–337.

12. Myrosh M. Human geographical aspects of ideological protests in Western region of Ukraine / M. Myrosh // Euroean Sciences review [Scientific Journal]. – Vienna: «East West» Assotiation, 2015. – №11–12. – P. 208–210.

АНОТАЦІЯ

Мирош М. В. Суспільно-географічні засади політичної активності в Західному регіоні України в сучасних умовах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук зі спеціальності 11.00.02. – економічна та соціальна географія. – Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2016

У дисертаційній роботі досліджено чинники та особливості геопросторової організації політичної активності (ПА) Західного регіону України. Розроблено науково-теоретичні та методичні засади суспільно-географічного дослідження ПА великого регіону. Висвітлено наукові підходи до трактування ПА, розкрито її суспільно-географічну сутність. Обґрунтовано компонентну та геопросторову структуру ПА. Вивчено чинники ПА, запропоновано класифікацію та оцінку ступеня їхнього впливу на ПА. Подано просторово-часовий та структурно-функціональний аналіз видів ПА в регіоні. Виконано інтегральну оцінку ПА населення ЗРУ багатовимірним факторним, індексним і кластерним методами, проведено типізацію АТУ за рівнем ПА. Виділено та охарактеризовано форми територіальної організації ПА. Змодельовано сценарії зміни ПА в регіоні, запропоновано заходи гарантування ПА.

Ключові слова: політична, світоглядна, протестна, фахова, електоральна активність, форми територіальної організації, регіон.

АННОТАЦИЯ

Мирош М. В. Общественно-географические основания политической активности в Западном регионе Украины в современных условиях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата географических наук по специальности 11.00.02. – экономическая и социальная география. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. Львов, 2016

В диссертационной работе исследованы факторы и особенности геопространственной организации политической активности (ПА) Западного региона Украины. Разработаны научно-теоретические и методические основания общественно-географического исследования ПА крупного региона. Освещены научные подходы к трактовке ПА, раскрыто ее общественно-географическую сущность. Обосновано компонентную и геопространственную структуру ПА. Изучены факторы ПА, предложена классификация и оценка степени их влияния на ПА. Раскрыто пространственно-временной и структурно-функциональный анализ видов ПА в регионе. Осуществлено интегральную оценку ПА населения ЗРУ с помощью многомерного факторного, индексного и кластерного методов, произведено типизацию АТО по уровню ПА. Выделены и охарактеризованы формы территориальной организации ПА. Смоделированы сценарии изменения ПА в регионе, предложены меры обеспечения ПА.

Ключевые слова: политическая, мировоззренческая, протестная, профессиональная, электоральная активность, формы территориальной организации, регион.

ANNOTATION

M. Myrosh. Human-geographic bases of political activity in Western Region of Ukraine in the modern conditions. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of geographical sciences, speciality 11.00.02. – economic and social geography. – Lviv Ivan Franko National University, Lviv, 2016

The dissertation investigates the factors and characteristics of geospatial political activity (PA) in Western Ukraine in modern conditions.

The scientific-theoretical and methodological foundations of human geographical research of PA of the large region were elaborated. The scientific approaches to the interpretation of the PA and the key options for its structuring were explained. The human geographical nature of political activity was revealed. The main concepts and terminology were explored and defined more accurately. The typical criteria of PA separation were proposed. Component (PA division into types) and geospatial (PA level division) structure of PA was justified. The following forms of territorial PA organization such as political and geographical core, node, sub-region, region were distinguished.

The main factors of shaping the political activity of the region have been analyzed and their classification was suggested. The priority of the criteria of territorial coverage for the classification of factors PA, which selected global, national, regional and local factors are distinguished. Global factors are external to a certain state and are divided into geopolitical, geoeconomic and geocultural. National factors (legal, general political and information) are through out the country, but the intensity of their impact is not uniform in all areas. Regional factors manifest themselves in the territory of a particular region and are divided into natural geographical and human geographical factors. The latter include the human geographical position of the region, historical geographical, ethnogeographical, demogeographical, social geographical, economic geographic and information factors. Among the local factors which are at the level of elementary manifested forms of territorial organization of political activity of the population, local natural geographical features as well as local socio-economic conditions, the activities of local authorities and local political parties, especially the social interaction have been discriminated. The degree of factors influence on the formation and detection of PA region components was assessed. The importance of the criteria for spatial scale in PA factors classification is emphasized.

The spatio-temporal as well as structural and functional analyses of PA types in the region (ideological, electoral, professional and protest) were carried out. The map models of the development and spatio-temporal transformation of PA in the region were designed. The integrated assessment of the population PA in Western Ukraine has been made relying on multidimensional factor, index and cluster

methods. Region ranging in terms of PA was made. Such forms of territorial PA organization PA as core, node, sub-region were distinguished and characterized. The scripts of PA changes in the region were suggested. Certain steps to guarantee the PA for substantial optimization of the election, party and political system of the country have been proposed.

Key words: political activity, ideological activity, electoral activity, professional activity, protest activity, forms of territorial PA organization, region.